

III F
30.

KOLONIALE
MUSEUM
HAGHE

Een en ander
over de West

W 051

DOOR

M^R. A. C. WESLNHAGEN

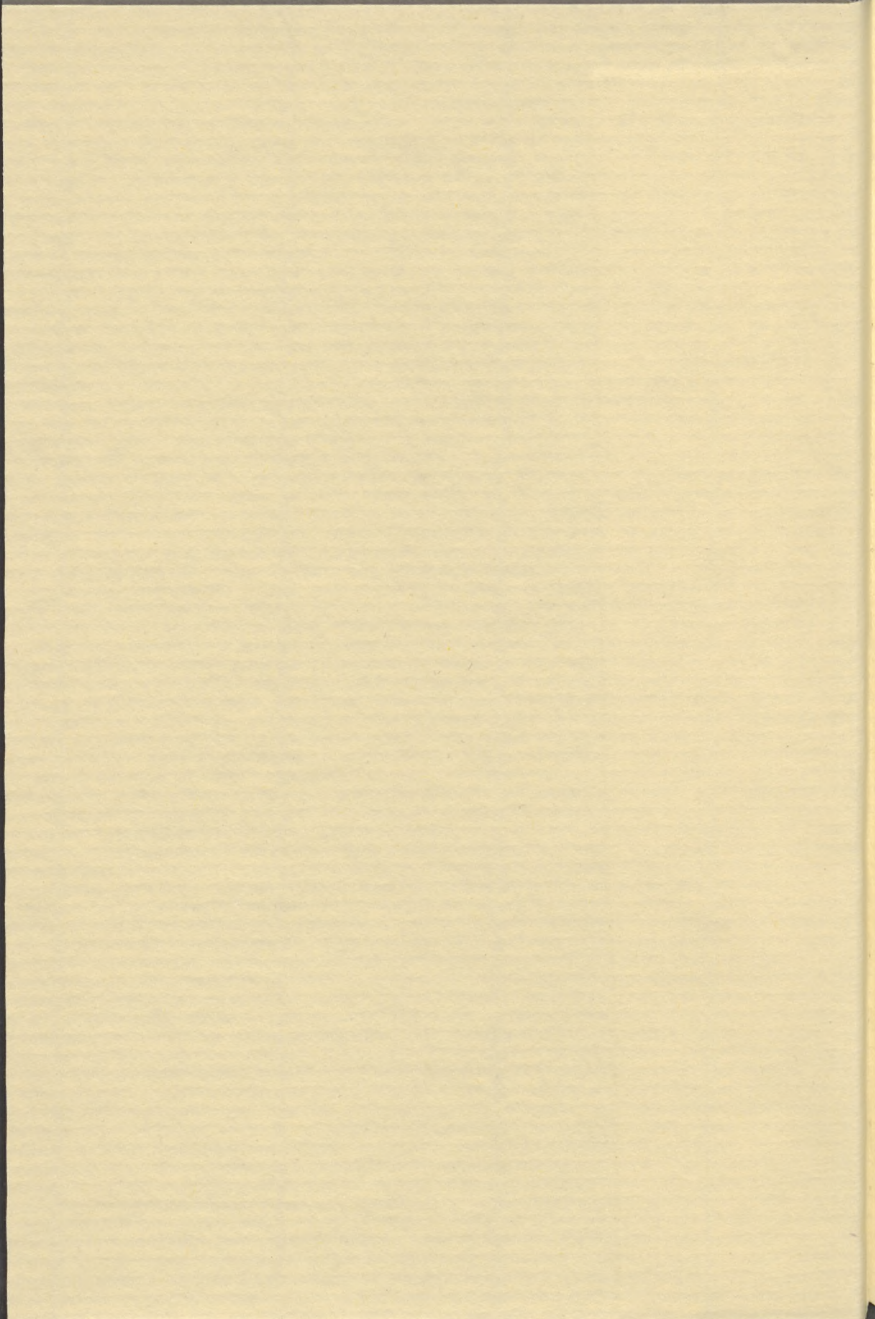
Oud-Kolonist.

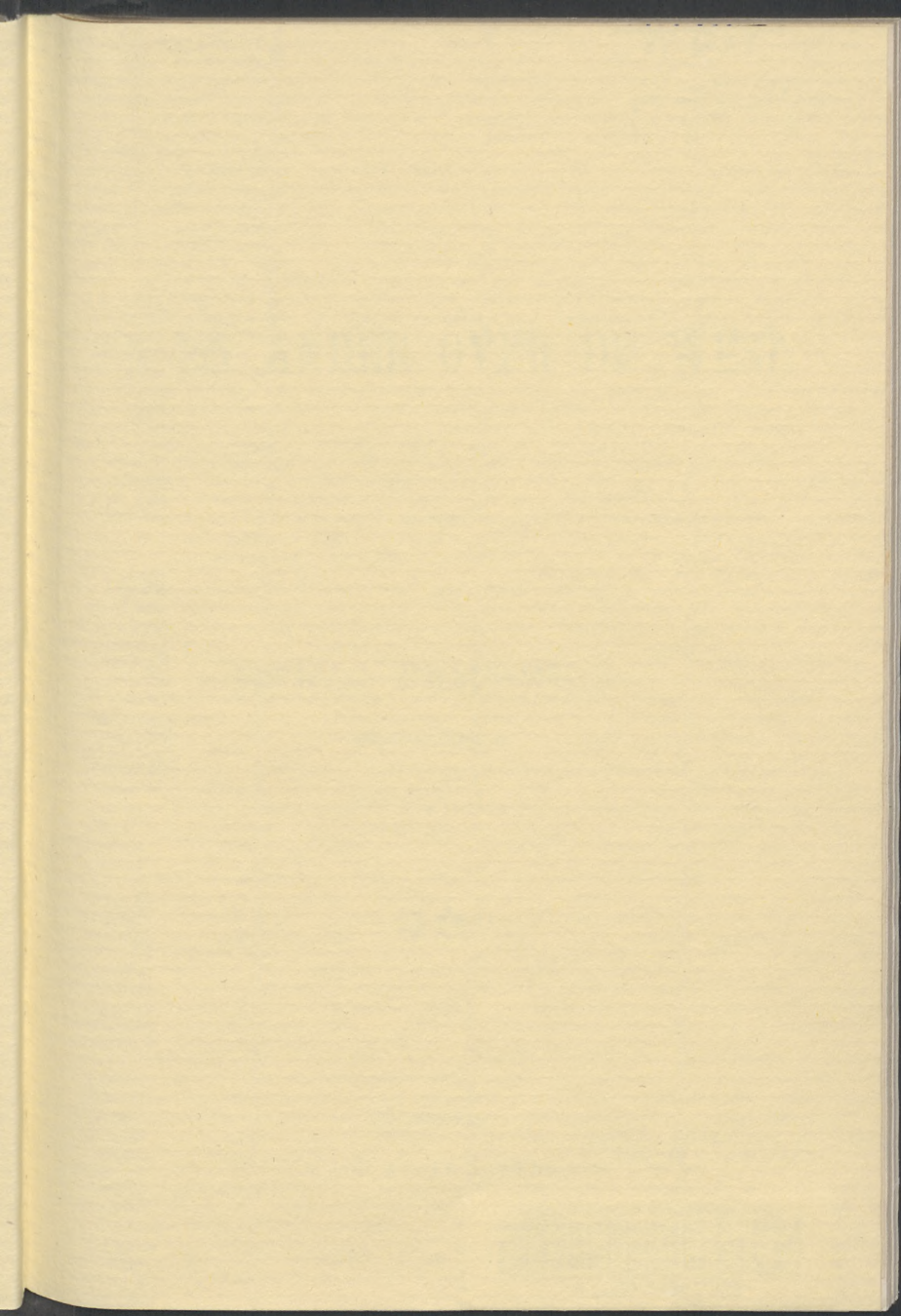

Rotterdam.

NEGHI & VAN DITMAR.

KK

W 057
P 95-178

EEN EN ANDER OVER DE WEST.

DOOR

HENRI TEMMINCK,

Oud-Kolonist.

Rotterdam.

NIJGH & VAN DITMAR.

15N=184166

KONINKLIJK INSTITUUT VD TROPEN-BIBLIOTHEEK

14 0000 0202 7286

De
de W
schene
ven bo
ruimer
niet te
van N
is, ofs
den la
de m
noem
Di
zeker
goede
nie
de
te v
E
eene

EEN VAN ANDER OVER DE WIST.

HENRI TEMMINCK.

Om-Kolonne

DE WIST

EEN WOORD VOORAF VAN DE UITGEVERS.

De schetsen van HENRI TEMMINCK, Eer en ander over de West, welke achtereenvolgens in de Wereldkroniek verschenen, werden zeer gunstig door de lezers van dat blad ontvangen. Dit gaf ons het denkbeeld aan de hand, om ze, in een bundeltje vereenigd, afzonderlijk uit te geven; wij gelooven bovendien er een goed werk mede te verrichten, door ze in nog ruimeren kring toegang te verschaffen. Immers, het is een niet te loochenen feit, dat over 't algemeen de belangstelling van Nederland in zijne schoone kolonie Suriname niet overgroot is, ofschoon het echter tevens niet te ontkennen valt, dat in den laatsten tijd de aandacht meer en meer gevestigd is op Suriname. Toch kan men de bekendheid met den meer intiem gang van zaken aldaar, met de levenswijs en gewoonten, de maatschappelijke toestanden en verhoudingen, nog niet groot noemen.

Dit is jammer. Het vruchtbare Suriname verdient zeer zeker de volle belangstelling van Nederland, welke slechts ten goede kan komen zoowel aan het Moederland als aan de kolonie. Alle pogingen derhalve, die strekken kunnen om de aandacht van het Nederlandsche volk meer en meer op Suriname te vestigen, verdienen toejuicing en belangstelling.

Er verscheen van den schrijver dezer schetsen ook reeds eene reeks van schilderingen van Surinaamsche toestanden in

De Amsterdammer (1894), insgelijks onder den naam HENRI TEMMINCK. Deze naam is everwel een pseudoniem. Auteur heeft op onzen raad gemeend, bij de afzonderlijke uitgave zijn waren naam niet langer te moeten verzwijgen. De lezer kan dus op het titelblad ontdekken, dat de schetsen gevloeid zijn uit de welversneden pen van den heer Mr. A. C. WESENHAGEN. De heer WESENHAGEN, die zoo menig vloeiend geschreven artikel en brochure wijdde aan de belangen der kolonie Suriname, oordeelt en schrijft met kennis van zaken; hij is op dit gebied een man van gezag en heeft een warm kloppend hart voor het land, waar hij een groot deel zijner levensjaren doorbracht. Dit is voorzeker eene aanbeveling te meer om zich het boekje aan te schaffen en zijne kennis te vermeerderen van Suriname en zijne toestanden.

Wij voegen hier nog aan toe, dat ook het eiland Curaçao met onderhoorigheden, waarvan men hier te lande nóg minder weet dan van Suriname, insgelijks nauwgezet en zakelijk is behandeld.

NIJGH & VAN DITMAR.

ROTTERDAM, Maart 1896.

I.

De Kolonie Suriname. Aankomst te Paramaribo.

Een ieder, zou ik haast zeggen, weet wat men onder „de Oost” heeft te verstaan: Java, Sumatra, Borneo, Celebes en den verderen Indischen Archipel, Atjeh en Lombok inclus.

Niet zoo grif zou men dit kunnen zeggen van „de West.” Sommigen denken hierbij alleen en uitsluitend aan Suriname, anderen verwarren de beide West-Indische koloniën Suriname en Curaçao met elkander, of wel eerstgenoemde met hare hoofdstad (Paramaribo); anderen stellen zich de twee koloniën beide als eilanden voor, die vlak in elkaars buurt liggen, en verzoeken u, als gij naar Suriname gaat, om *en passant* een pakje te willen aanreiken op Curaçao.

Over 't algemeen hoort men zelfs ontwikkelde personen hier te lande van Suriname gewagen als van „onze West.” Dit is intusschen zeer eigenaardig. De West-Indische koloniën dient men te onderscheiden in het vasteland Suriname of Nederlandsch Guyana, en het eiland Curaçao met onderhoorigheden (de eilanden Bonaire, Aruba, St.-Eustatius, Saba en St.-Martin) de z.g. kleine Antillen. — Suriname is verre weg de belangrijkste. In 1667 in ons bezit gekomen,

werd het weliswaar een en andermaal door de Engelsen teruggenomen, doch sedert 1816 is het onafgebroken eene Nederlandsche volkplanting geweest.

Het vormt het middengedeelte van Guyana, de vruchtbare landstreek in Zuid-Amerika tusschen de Amazone en de Orinoco, ligt tusschen 3° en 6° N. B. en 54° en 57° W. L., grenst ten N. aan den Atlantischen Oceaan, ten Z. aan Brazilië, ten W. aan Engelsch Guyana of Demerary, van hetwelk het door de rivier de Corantijn, en ten O. aan Fransch Guyana of Cayenne, van hetwelk het door de rivier de Marowijne is gescheiden. De natuur is er weelderig, niet alleen wat den plantengroei en de vruchtbaarheid van den bodem betreft, doch ook door tal van breede en diepe rivieren, kanalen en kreken, die in elkaar uitloopen of samenvloeien, en door ontzaglijk uitgestrekte bosschen en dicht begroeide bergketenen. En toch is het opmerkelijk, dat, ondanks de groote uitgestrektheid van dit vruchtbare land, de bevolking daar zoo dun gezaaid is. Groot ongeveer 2,500 □ G. M., is het slechts voor een zeer klein deel ontgonnen, en voor dat deel betrekkelijk of nog weinig bewoond of alweer verlaten. In het geheele land zijn ruim 60,000 inwoners, daar alleen de kustlanden bevolkt zijn; het uitgestrekte binnenland ten Z. is, mede ten gevolge van de maagden-bosschen of Urwouden, niet slechts onbewoond, doch ook nagenoeg onbekend. De navolgende vergelijking doet de wanverhouding tusschen uitgestrektheid en bevolking duidelijk in 't oog vallen. Nederland, in oppervlakte 600 □ geogr. mijlen, dus nog geen vijfde deel van Suriname, telt $4\frac{1}{2}$ millioen, dus 73 maal zooveel, inwoners; Zuid-Holland alléén 15 maal zooveel, en de

minst bevolkte provincie, Drente, 1300 maal kleiner, telt ruim 2 maal zooveel inwoners. De geheele kolonie Suriname heeft 5000 inwoners meer dan de stad Groningen en 23000 minder dan de stad Utrecht.

Een der grootste vraagstukken ten opzichte van deze kolonie is dan ook deze: op welke wijze men al die braakliggende of verlaten gronden, met zooveel productieve krachten in hun schoot, zich kan ten nutte maken, en hoe daar de bevolking zal kunnen worden vermeerderd, deels als geschikte werkkrachten voor de groote of kleine cultures, deels ook als industriëelen, waaraan vooral zooveel behoefte bestaat.

Van de gesteldheid des lands valt nog te zeggen, dat de zeekust er vlak is en vrij van klippen; evenwel niet vrij van aanslibbing van modder, waardoor het landen op sommige nederzettingen aan die kust uiterst moeilijk wordt. Gelijke aanslibbing treft men ook bij de rivieroeveren aan. Vandaar dat het vlakke, lage land langs de rivieren, in welke kuststreek de plantages zijn aangelegd, bijzonder zwaren, vruchtbaren kleigrond bevat, voor bebouwing der tropische producten uitermate geschikt. Bovendien heeft zich daar in den loop der tijden, tengevolge van de overstromingen bij springvloed, een dikke humuslaag gevormd, die mede der productie ten goede komt.

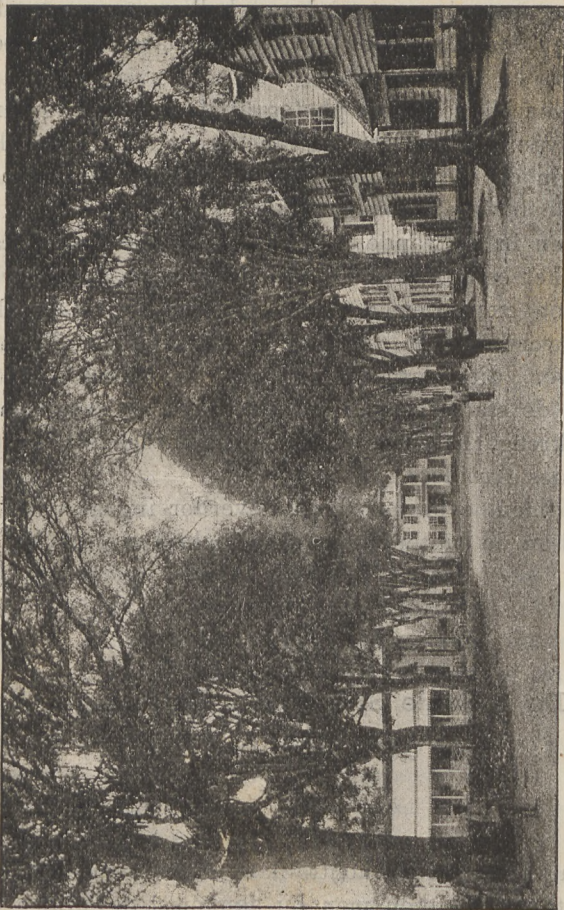
In dit kunstland is ook de hoofdstad Paramaribo aan den linkeroever van de rivier Suriname aangelegd. Wanneer men de kolonie bezoekt, vaart men uit zee eerst voorbij het fort „Nieuw Amsterdam,” gelegen aan den rechteroever van de Suriname, in de kromming; waar die statige rivier met de even statige, breede Commewijne samenvloeit, alvorens zich in zee

te werpen. Het fort vertoont, behalve de batterijen, waarmede het alle binnenkomende schepen beschieten kan, een aantal nette officierswoningen, een goede kazerne en een gevangenis voor veroordeelden.

Weldra ziet men bij het opvaren der schoone, majestueuse rivier aan weerskanten tal van plantages, onder welke „Morgenstond,” „Leonsberg,” „Jagtlust” en andere door haren schoonen aanleg terstond de aandacht trekken, en eindelijk passeert men bij een bocht der rivier aan den rechterkant het fort „Zee-landia,” met zijn groote steenen kazerne, zijn doelmatige officierswoningen en een gevangenis voor gedetineerden. Een laatste bocht — en Paramaribo ligt, eveneens aan de rechterhand, voor ons.

De aankomst ter reede van de hoofdstad aan de historisch-monumentale „steenen trap” geeft een zeer aangename indruk. Liefelijk wordt het oog geboeid door de sierlijk aangelegde grasvelden met wandelpaden, de ranke zacht wuivende palmen en de groote lanen van zwaar getakte tamarindeboomen, waartuschen het ruime en fraaie Gouvernementsgebouw gelegen is, het hôtel van den gouverneur van Suriname. Dit is „het Plein” van Paramaribo, geflankeerd op den achtergrond door genoemd hôtel, rechts daarvan door de z.g. „landsgebouwen” (Gouvernementssecretarie en Administratie van financiën, in welk laatste gebouw ook het kantongerecht huist) en het gebouw van het Hof van Justitie. Van 't Gouvernements-hôtel gerekend, staan in den linkschen hoek van het Plein de officierswoningen van het fort Zee-landia en een fraai aangelegd park, waaraan een buiten-societeit verbonden is Van verschillende kanten loopt dit plein uit, deels op de breede en

regelmatige, met schelpzand belegde en met amandel-, oranje- en andere boomen beplante „Heerenstraat” en „Gravenstraat,” deels op goed aangelegde en

Einde der Heerenstraat.

belommerde buitenwegen of Combés, langs verdere communicatiewegen naar de naburige plantages voe-

rende; langs de rivier, heeft men 't gezicht op den beschaduwden en zich zeer ver uitstrekkenden dusge-
naamden „Waterkant.” De goed onderhouden huizen
in deze omgeving, meestel van balkons en verranda's
voorzien, worden door hoofdamptenaren of gegoede
planters en kooplieden bewoond.

De hierbij gevoegde photographie geeft eenig denk-
beeld van een hoofdstraat van Paramaribo. Het Plein
biedt in de ochtenduren een levendigen aanblik aan,
door de beweging om en bij de landsgebouwen en het
Fort, en in de wandeluren tusschen 5 en 6 namiddags
geeft het eenig vertier van anderen aard. Het strekt
ook tot exercitieveld en het geven van volksspelen.

Te verwonderen is 't dus niet, dat een Fransch
schrijver, die vermoedelijk van de mailboot, op de
reede, de stad Paramaribo een tijd lang te aanschou-
wen kreeg, het den wijschen naam schonk van „la
fleur des Antilles.”

Als men evenwel de stad verder ingaat, valt zij,
vooral in de buitenbuurten, geducht tegen.

II.

De Kolonie Suriname. Paramaribo, en de buitendistricten.

Een vorige maal trachtte ik den aangename indruk
weêr te geven, dien men bij aankomst te Paramaribo,
op het eerste gezicht, ontvangt, en ik maakte zelfs
melding van de vrij dichterlijke ontboezeming van een

Franschman, die deze stad, zoo in een oogopslag gezien, met echt Fransche en oppervlakkige kennis van de geographie, in der tijd „la fleur des Antilles” heeft genoemd. Hoe dieper men evenwel de stad in gaat, hoe meer zij tegen begint te vallen. De straten zijn dan minder breed en minder beplant en de huizen hebben allengs ook een verveloozer en bouwvalliger aanzien.

De meeste gebouwen in de stad zijn na den grooten brand van het jaar 1832 opgetrokken. Daar zij over 't algemeen van hout zijn, moet er, zoowel wat reparatie als wat geregeld opschilderen betreft, goed de hand aan gehouden worden, om er wat oog aan te geven; en vele eigenaren zijn blij dat ze een onderkomen hebben of uit de huurpenningen een bestaan kunnen vinden, zoodat ze zoo weinig mogelijk aan hunne eigendommen voor onderhoud ten koste leggen.

De huizen zijn er ook doorgaans niet zoo doelmatig en op zijn tropisch ingericht als in de Oost. In onderscheiding van de buitendistricten, zijn in de stad te veel verdiepingen en daardoor ook te veel trappen aangebracht; daarentegen geen overspringende daken en beschuttende buitengaanderijen rondom het geheele huis. Vele, en dan nog lang niet alle, huizen hebben een kleiner of grooter balkon aan de straat, benevens een achtergaanderij, die op het erf uitziet. Zij zijn over 't algemeen dan ook niet koel. Doorgaans is het eenige uitwendig verschil in vorm met Europeesche woningen, dat de glazen vensters dezer laatste hier door jaloezieën zijn vervangen. Het woonhuis bevat slechts zit- en slaapkamers voor het huisgezin; keuken, magazijn, bedienden-kamers, bene-

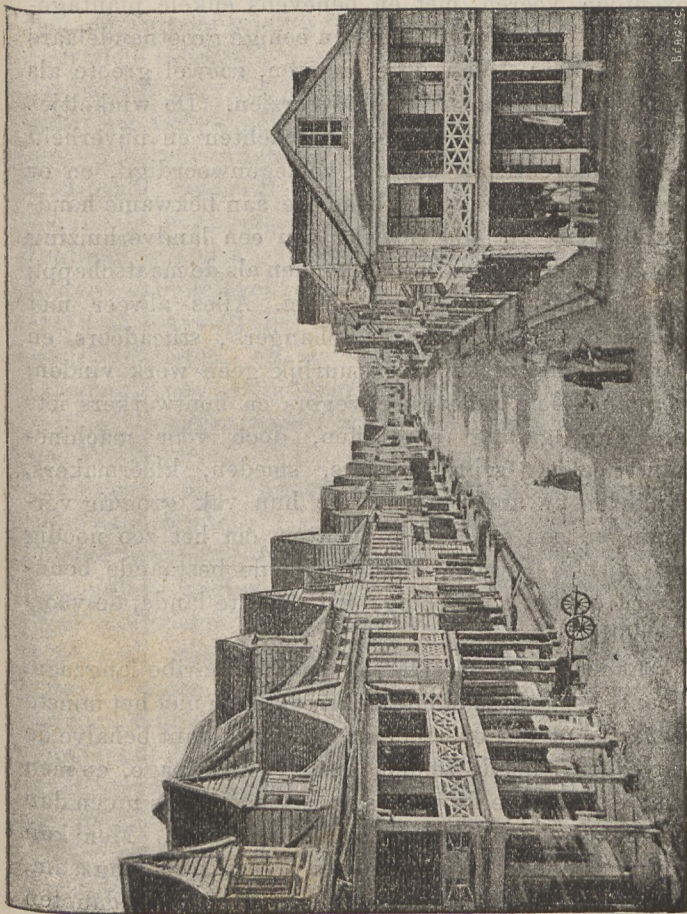
vens badkamer en privaat, alles zeer primitief, vindt men als meerdere nevengebouwen op het zoogenaamde erf, naast of achter het woonhuis gelegen, met afzonderlijken toegang voor de bedienden en den minderen man, door de „negerpoort.” De kamers zijn niet behangen of van tapijten voorzien, doch bij de meergegoeden zijn wanden en vloeren netjes, dikwijls kunstig, geschilderd.

Bij uitzondering ziet men nu en dan een huis van steen; bijvoorbeeld de verschillende kerkgebouwen, van welke dat der Hervormde gemeente op het lommerrijk „Kerkplein” en dat der Portugeesch Israëlitische gemeente de grootste zijn. Dat zoodanige constructie een bijzonderheid is, blijkt reeds uit den naam van „het steenen gebouw,” dien men aan de bureaux van de Administratie van Financiën heeft gegeven. Het Hôtel van den Gouverneur „het Gouvernement” is daarentegen van hout. Dit timmerhout is evenwel van zeer solide soort, het zoogen. ijzerhout, en het leent zich tot allerlei fraaie vormen, gelijk uit den bouw van dat sierlijk Hôtel voldoende blijkt.

De straten van Paramaribo zijn ruim, rechthoekig en regelmatig en zelfs na hevige regenbuiën zijn ze, vanwege het schelpzand, spoedig droog. Een paar kanalen, met de rivier de Suriname in verbinding staande, doorsnijden de stad. Al deze wegen, — op enkele winkelstraten na, als de Watermolen-(*) en de Saramaccastraat, in de morgenuren, — bieden weinig vertier aan; in sommige straten is men steeds bezig

(*) Nevenstaande photographie van de Watermolenstraat is genomen tusschen 2 en 4 uur N.M. gedurende den Siësta-tijd.

het gras uit te wieden. De betrekkelijk grootste drukte heerscht aan de rivierzijde, den „Waterkant,” vooral tusschen het douanenkantoor of „waagge-

Watermolenstraat in den namiddag (Siësta-tijd).

bouw,” met zijn grooten aanlegsteiger voor binnenkomende schepen, en de Saramaccastraat. Deze

buurt en omgeving zijn door den handel zeer gezocht.

Paramaribo is de residentie van den Gouverneur en de meeste hoofdambtenaren, welke laatsten er den boventoon voeren, met en benevens enkele plantage-eigenaren of administrateurs en eenige groothandelaars en winkeliers. Van deze laatsten, zoowel groote als kleine, is de stad rijkelijk voorzien. De winkeltjes rijzen als paddestoelen op. Ambachten en nijverheid zijn er daarentegen schraal vertegenwoordigd, en er bestaat wezenlijk groote behoefte aan bekwame handwerkslieden. In die richting zou een landverhuizing zoowel de daarheen vertrekkenden als de maatschappij daar ginder ten goede komen. Alles alweer met oordeel des onderscheids. Behangers, stucadoors en glazenmakers zullen er natuurlijk geen werk vinden; evenmin zullen schoorsteenvegers en bontwerkers iets van hun gading aantreffen, doch voor machine-industriëelen, schrijnwerkers, smeden, kleermakers, tuinlieden en anderen, mits ze hun vak grondig verstaan, en een spaarpotje bezitten, om het zoo noodig wat uit te zingen, zouden, bij de bestaande beunhazerij op het ambachtsgebied daar te lande, de vooruitzichten waarlijk niet slecht zijn.

Wanneer men de straten van Paramaribo langzaam afloopt, bemerkt men intusschen dat men niet het minste gevaar loopt om overreden te worden; want behalve de gouverneur, houdt zelden iemand er equipage, en men komt er, behalve de voetgangers, hoogstens nu en dan een dokterskoetsje tegen, of een ezelkar. Men kan er dus tamelijk kalm wandelen, rustig en langzaam, gelijk 's lands wijs dat meebrengt, en komt dan ten slotte in de een of andere „buitenbuurt”, nog stiller dan de verlaten straten, terwijl de erven dan meestal

door heggen van de openbare straat zijn gescheiden. Op die heggen, van citroen, cactus of ander geboomte, wordt eenvoudig het waschgoed te drogen gehangen; nog op velerlei andere wijze wordt daar de landelijke eenvoud betracht en vertrouwen op de publieke eerlijkheid aan den dag gelegd. En na nog hier en daar een lieflijk gelegen bezitting gepasseerd te zijn, met grooten vruchten- of groententuin of kleinen kostgrond, bemerkt men allengs dat men heel geleidelijk de stad uit is gewandeld en op weg is naar buiten, op een communicatiepad naar de een of andere nabijgelegen plantage.

Naast het stadsdistrict zijn er in Suriname nog 16 buitendistricten, en wel Boven- en Beneden-Cottica, -Commewyne, -Para, -Suriname en -Saramacca; voorts Perica, Commetewane, Matappica, Nickerie, Coronie en Marowyne.

In geen dier buitendistricten wordt een eigenlijke stad aangetroffen. De hoofdstad Paramaribo met hare 30,000 inwoners, dus bijkans de helft van de bevolking van geheel Suriname, staat dus als stad geheel alleen. Wel heeft men in het district Nickerie, behalve de plantages langs de rivier, ook een nederzetting van min of meer aaneengesloten winkel- en particuliere huizen, langs eenige straten, doch dit „Nieuw Rotterdam” met 5 à 600 inwoners, kan uit een Hollandsch gezichtspunt moeilijk met den naam van stad worden aangeduid en onderkend.

Tot tweemaal toe is deze nederzetting, aan de zee kust, op de grens van Engelsch Guyana, tengevolge van de afnemingen der kust, meer landwaarts in overgebracht.

Voor het overige bestaan de buitendistricten uit

plantages, waar suiker en cacao gecultiveerd worden, vroeger ook koffie en katoen.

Die productie was vroeger, tengevolge van den gedwongen slavenarbeid, zeer groot en de plantages daardoor bijzonder winstgevend, doch na de afschaffing der slavernij in 1863 is de landbouw in Suriname zeer afgenomen. Men heeft tot dusver er nog niets op weten te vinden om de materieel nadeelige gevolgen van de opheffing van dien gedwongen arbeid geheel te keer te gaan. Men hoopt nog steeds het beste van den aanvoer van vreemde werkkrachten, en heeft daartoe eerst Chineezen, later Koelies uit Britsch-Indië, en laatstelijk ook Javanen als arbeiders in Suriname aangevoerd.

De landbouw wordt in Suriname uitgeoefend met de spade in de hand. Ploegen zijn daar onbekend, en wel omdat tal van kanalen, tot afwatering gegraven, de z.g. „trenzen”, het bezigen van een ploeg onmogelijk maken. Daar de grond zware kleigrond is, zijn voor het delfwerk uitsluitend krachtige arbeiders te gebruiken. Behalve het bedelven van den grond, op suiker- zoowel als op cacao-plantages, is het rietkappen, op eerstgenoemde staten, mede een arbeid, die in tegenstelling van het werk op de cacao- en *tant soit peu* ook van de koffieplantages, slechts door een bepaald ras, n.l. van tropische herkomst, in die keerkringslanden kan worden uitgevoerd.

Behalve suiker en cacao wordt tegenwoordig weinig meer in Suriname geproduceerd, hoewel de rijke, vruchtbare bodem tot menige andere cultuur, zoowel van stapelproducten als van andere voortbrengselen, geschikt en aangewezen is.

Al die verschillende districten met hunne afzon-

derlijke districts-besturen (commissariaten) en hunne vele plantages zijn door kleiwegen aan elkaar verbonden.

Hoe verder men van Paramaribo komt, hoe slechter de „communicatie-wegen” tusschen de plantages worden. In den regentijd zijn die klei-wegen eenvoudig onbegebaar; in den drogen tijd wordt de modder tot harde, hobbelige verhevenheden en diepten opgedroogd. Zooveel mogelijk worden die wegen met behulp van strafarbeiders onderhouden, doch zonder radicale verbetering zal dit op den duur weinig baten. De veiligste weg naar de plantage is dan ook over de rivier, en het gewone vervoermiddel daartoe is de „tentboot”, een vaartuig met 4, 6 of 8 roeiers en een lage houten tent voor de passasiers, aan weerskanten van luiken voorzien, die men kan openzetten. De reis per tentboot is eigenaardig en dikwijls zeer verpoozend, doch daar is aan den anderen kant het bezwaar aan verbonden, dat men altoos met eb en vloed, die in Suriname zeer sterk zijn, moet rekening houden; tegen den stroom op kan men onmogelijk doorroeien, en bij het invallen van de eb moet men soms eenvoudig eenige uren stoppen. De reis naar sommige ver afgelegen plantages kan daardoor zeer lang duren.

Volgens de laatste officieele opgaven zijn er in Suriname 13 suiker- en 83 cacao-plantages in cultuur, terwijl op 609 kleinere plantages zoowel cacao als andere landbouwproducten worden geteeld, en op 354 uitsluitend bananen, koren, rijst en andere aardvruchten worden verbouwd. In het geheel was in 1893 het aantal plantages en gronden, waar cacao het hoofdproduct was, gestegen tot 691.

Voor cacao-teelt schijnt er dus in Suriname nog al toekomst te bestaan; bij nieuw aangelegde ondernemingen moet men evenwel niet al te spoedig de vruchten willen plukken en moet men dikwijls jarenlang geduld oefenen.

De alluviale bodem of het lage kustland, met de hoofdstad Paramaribo en de plantages, allen aan rivieren gelegen, strekt zich, van de zeekust af, 5 à 6 geographische mijlen landwaarts in. Zuidelijk daaraan grenzen de z.g. „Savannes”, ruim 2 geographische mijlen ver, van het N.-O. naar het Z.-W., telkens zich hooger verheffend en een geleidelijken overgang vormende tot de berglanden. Dit laatste terrein heet het „hoogland”. Het is telkens door hoogplateaux gescheiden en is geheel onontgonnen. Het toonbeeld van tropische natuurpracht: bergen van 3000 voet hoog, en verrukkelijke vergezichten over maagdelijke, dichtbegroeide wouden, met de meest verschillende nuanceeringen, van groen tot indigo en lichtblauw. Een weelderige plantengroei siert deze ontzettende wildernis van alle kanten op. Nergens het spoor van eene menschenhand. In die onmetelijke en majestueuse bosschen zou intusschen de grootste rijkdom van Suriname kunnen bestaan. De edelste en kostbaarste houtsoorten worden er aangetroffen, die door schoonheid en sterkte de Europeesche verre overtreffen. In de Ur-wouden van Suriname groeien ze echter volkomen nutteloos; vele vruchten, oliën, balsems, harsen en verfstoffen; ze vergaan, ongekend.

III.

De kolonie Suriname. Klimaat, productie, bewoners.

Vermoedelijk ten gevolge van de onmetelijke bosschen is de lucht er steeds vochtig warm, doch niet drukkend. Het doet meer aan broeikassen-warmte denken. De vochtigheid der lucht is aan het roesten van ijzer en staal duidelijk te bespeuren. De gemiddelde temperatuur is er 28° C.; in den regentijd daalt deze tot 22°, in den drogen tijd stijgt ze tot 35°. Tegen den avond, als de zeewind uit het O. meestal „doorkomt,” is het er zeer aangenaam; de landwind, die nu en dan uit het W. waait, geeft daarentegen een kil en huiverig gevoel.

De warmte is in Suriname even gelijkmatig als de afwisseling van dag en nacht. Men kan er zeker van zijn dat men van zes uur 's morgens tot zes uur 's avonds het zonlicht heeft en dat, na een korte schemering van een half uur slechts, alweer de avondschatuwen het land bedekken. Evenzeer kan men er op aan, dat men het geheele jaar door even dun gekleed kan gaan. Voor menige dame, aan de afwisseling van voorjaar-, zomer-, najaar- en winterstoffen gewend, zou het leven in Suriname, ook van die zijde, door zijn groote eentonigheid veel teleurstelling medebrengen.

Voor nieuwkomers is de maand November aan te bevelen als tijd van aankomst in Suriname. Dan valt, na den grooten drogen tijd, de kleine regentijd in, de aangenaamste tijd van het jaar, in Februari gewoonlijk gevolgd door den kleinen drogen tijd, die tot in April voortduurt. Doch dan wordt deze vervangen door den grooten regentijd, als wanneer de

straten en buitenwegen geruimen tijd tot moerassen herschapen worden. Op zijn beurt gaat dit seizoen, meestal in Juli, in den grooten drogen tijd over. Deze kentering van zware regens op groote droogte, die nog in Augustus en September voortduurt, is een bepaald ongezonde tijd. De moerassen drogen dan op, en de landwind voert de uitdamping en brengt vooral veel moeraskoorts en bloedarmoede.

Voor de rest kan men niet spreken van ziekten, als direct gevolg van het Surinaamsch klimaat; veeleer is aan de vroegere en latere levenswijze der kolonisten zelve toe te schrijven, dat ook op andere wijze uitputting, bloedarmoede of wel het tegenovergestelde, nl. een congestieve toestand of overprikkeling van zenuwen, ontstaat, — om niet te gewagen van allerlei „ambtenaarsziekten,” die met een beoogd „buitenlandsch verlof” meer of min in verband staan.

Dat koesterende, zachte, warme klimaat van Suriname nu, in verband met den kleiachtig vetten bodem, geeft, gelijk ik vroeger reeds deed opmerken, een ontzaglijke vruchtbaarheid aan het land. Het is opmerkelijk hoe *alles* er letterlijk opkomt, groeit en gedijt, luttelen arbeid dankbaar vergeldend met veelvoudige vrucht. Niet alleen voor het houtgewas en de stapelproducten, als suikerriet, cacao, katoen en koffie, maar ook voor het cultiveeren van tal van voedingsmiddelen, looi- en vezelstoffen, vruchten en specerijen, is de bodem geschikt. Uit het mineraalrijk vindt men er vele kwartsen en ertsen, ook zwavel, marmer en gedegen goud.

De dierenwereld onderscheidt zich daar te lande vooral door verscheidenheid en kleurenpracht van

ontelbare vogel- en vlindersoorten, geheel in overeenstemming met de prachtige flora des lands. Voor vreemdelingen hebben de kleine beweeglijke kolibris en de vuurvliegen de meeste aantrekking. De insectenwereld is voor menigeen daarentegen eene minder aangename kennismaking: kakkerlakken, duizendpooten, spinnen en scorpioenen, mieren, sikas, wespen en torren, komen er veel voor; muskieten zijn op menige plaats, vooral dicht bij brak water, een ware levensplaag. Verder heeft men er een groote hoeveelheid apen, slangen en schildpadden en zeer veel visch. Van de wilde diersoorten heeft men er den tijger en het wilde zwijn; in sommige streken heeft men ook herten.

De bewoners van Suriname zijn te verdeelen in de boschbewoners, de plantagebewoners en de stadsbewoners.

Tot de eerste categorie behooren de Indianen en de Boschnegers. De Indianen zijn de oorspronkelijke bewoners van de kolonie Suriname, de ware Indigenen. Deels door hun onafhankelijken aard, deels ook tengevolge van aangeboren vadzigheid, zijn zij steeds ongenegen geweest, akkerwerk te verrichten: hun lichaamskracht bleef daardoor van geslacht op geslacht ongeoeffend; zij zijn nu tot geen enkelen inspannenden arbeid geschikt en bezitten niet het allerminste weerstands-vermogen tegen de verlokking van den sterken drank. Nadat Suriname door Europeanen in bezit genomen was, drongen zij zoo diep mogelijk zuidwaarts de bosschen in en hielden zich daar schuw terug. Slechts twee stammen, die der Caraïben en die der Arawakken verlieten na verloop van eeuwen het binnenland en vestigden zich meer in de boschstreken. Het is een tamelijk goedhartig, zachtmoedig en eerlijk

soort lieden, zeer bekrompen van geest en als kinderen naar het bezit van kleinigheden verlangende; is die wensch vervuld, dan zijn zij volkomen tevreden.

De sterke drank, die hun, in ruil voor hunne eigenaardige snuisterijen, kralen en koelkruiken, door de Europeanen steeds in groote mate wordt toegediend, is voortdurend bezig hunne gelederen te dunnen.

Men heeft wel eens ironisch opgemerkt dat de overige, alsnog teruggetrokken stammen, een betere toekomst te gemoetgaan, wanneer zij zich aan den „verderfelijken invloed der beschaving” blijven onttrekken, m. a. w., wanneer zij de kennismaking met

Europeanen, jenever en cognac blijven mijden. Doch tengevolge van de instinctmatige bereiding van sterk gegiste dranken uit palmolie enz., mag aan den anderen kant toch ook veilig worden aangenomen, dat bij alcohol en zijn, voor velen bekoorlijke bedwelming ook ten deze alles op de individueele neigingen aankomt.

Indianen (Caraïben.)

Bij schatting gewaagt men van een restant van 1 à 2000 Indianen. Deze langharige roodhuiden zijn niet zulk een fraai gevormd ras als de glanzend-gitzwarte, kroesharige Boschnegers. Op

een schortje na, loopen zij, evenals de Boschnegers, in de bosschen geheel naakt, tot vóór 25 jaar ook in de stad; doch bij latere verordening is dit welvoegelijkheidshalve verboden en bedekken ze zich nu met het een of ander kleedingstuk, hemd, broek of rok. De Arawakke Indianen tatoueren zich, de Caraïben niet; deze laatsten hebben voor hunne vrouwen, bij wijze van versiering, iets anders uitgevonden, namelijk sterke, breede katoenen banden boven den enkel en onder de knie, die deze van jongs af dragen en waardoor hare kuitten als wantstaltige tonnetjes uitsteken; daarbij wordt in de prille jeugd haar onderlip van binnen uit met een groote speld doorboord, zoodat de knop langzamerhand door de lip overgroeid wordt en de punt dreigend naar buiten steekt, als een waarschuwing tegen liefkozingen in 't donker.

Bij de Indianen zoowel als bij de Boschnegers heerscht polyandrie en polygamie. Doch bij de Indianen wordt meer kuischheidsgevoel en minder dierlijke wellust aangetroffen.

De Boschnegers zijn tegenwoordig in Suriname tot een getalsterkte van 4 à 6000 zielen terug te brengen, en worden in vier hoofdgroepen of stammen onderscheiden: de Aukaners, de Bonni-negers, de Saramaccaners en de Matuaris, ieder met een hoofdman of „gouverneur”. Elke stam is weer verdeeld in dorpen, met een „kapitein” aan 't hoofd. Zij leven van jacht en visscherij en van houthandel, en leiden een nomadenleven.

De Boschnegers zijn de afstammelingen deels van de slaven, die in 1712 van de plantage-eigenaren vrijheid kregen, om, ter ontduiking van de toenmaals door de

Franschen opgelegde brandschatting, naar de bosschen te trekken (*), deels van vroeger en later weggelooopen slaven. Toen de boschexpedities, om hen tot onderwerping te brengen, niet baatten, integendeel veel geld en menschenlevens aan Nederland kostten, en van hunne zijde tot roof- en brandtochten aanleiding gaven, werd de weg der pacificatie ingeslagen. De Boschnegers hebben nu met het Nederlandsche Gouvernment tractaten gesloten en leven sedert vele jaren in vrede en eendracht met de overige kolonisten. Zij blijven in het binnenland gevestigd, in zoogenaamde Boschneger-„kampen”, op 3°, 4° N. B., minder zuidelijk en alzoo minder van de samenleving verwijderd dan de Indianen. Zij hebben zoowel in het bestuur als in andere zaken, een dikwerf lachwekkenden geest van imitatie. „Gouverneurs” en „kapiteins” dragen onderscheidingsteekenen, ieder naar zijn rang, en men komt nu en dan in de stad aan 't hoofd van zijn volgelingen, een kapitein tegen, met een marinesteek en een blauwen of rooden rok met epauletten, doch met geheel onbekteede beenen, of wel met een naakt bovenlijf en een gegalonneerde broek.

Het is een groot, veerkrachtig en welgevormd ras, de mannen breed gebouwd, de vrouwen fraai afgerond; hun godsdienst is het fetichisme en lost zich op in grove, zinnelijke afgoderij. Lepra en een even afschuwelijke, niet nader aan te duiden, geslachtsziekte werken mede tot de langzame, maar zekere uitroeiing van dit schoone menschenras. Hunne priesters zijn

*) Aan die vergunning werd toen wel is waar de voorwaarde verbonden, om, als de schatting zou zijn afbetaald, op de plantages terug te keeren, doch de negers hebben, gedachtig aan de zaligheid der bezitters, van de op die wijze verkregen vrijheid begrijpelijkerwijze geen afstand gedaan.

tevens artsen en toovenaars, vooral bekend als leiders en verklaarders van de godsoordeelen en als de vervaardigers hunner beruchte *obiás* of amuletten, die tegen het kwaad heeten te beveiligen en de liefde te begunstigen. Hunne bekeering tot het Christendom gaat, hoewel langzaam, toch minder moeilijk dan bij de Indianen. Ze zijn verzot op dansen en schieten. Alle mogelijke familie- en andere gebeurtenissen worden met onmatige, wellustige dansen en tal van saluutschoten gevierd of herdacht. Ze zijn, evenals de Indianen, afkeerig van akkerwerk. Daar zij zich echter beter voeden dan deze, moeten zij ook meer geld verdienen; dit heeft hen er toe gebracht om boomen te vellen en de stammen, in houtvloten vereenigd, stadwaarts te brengen of wel klein brandhout te hakken voor de suikerfabriecken. Het onderhoud hunner eigen huishouding laten zij, evenals de Indianen, aan de vrouwen over.

Dezelfde hoofdtrek, weezin tegen veldarbeid, dien men bij de Boschnegers en Indianen aantreft, vertoont zich bij de geheele negerbevolking in Suriname. Dit is trouwens het gewone verschijnsel in oude slavenmaatschappijen; de gedwongen arbeid maakt dien arbeid veracht. Van daar dat ook de plantageneger, na de afschaffing der slavernij in 1863, en vooral na de opheffing van het tienjarig staatstoezicht in 1873, met het algemeen in de kolonie heerschende vooroordeel tegen vrijwilligen veldarbeid is aangestoken. Verbetering van dien onnatuurlijken toestand eischt tijd en overleg. De negerbevolking, vroeger meer over de plantages verspreid, heeft zich door het prijsgeven van den dagelijkschen veldarbeid meestal op eigen grondjes bij de stad gevestigd en gaat hoogstens bij wijze van dag-

werk op plantages in de nabijheid van de stad uit werken.

Uit nauwkeurig tabellen blijkt, dat de bevolking in Suriname niet veel toeneemt. Indianen en Boschnegers buiten rekening latende, is in 30 jaren tijd

bijvoorbeeld het zientental met ruim 1100 vermeerderd. Verreweg het grootste gedeelte der geboorten is buiten echt. Het gouvernement heeft getracht, door gelegenheid te verschaffen tot kostelooze huwelijks-voltrekking, ook anders dan in geval van onvermogen, het voltrekken van huwelijken te bevorderen, en daardoor een beletsel van, althans een

Inlandsche meid.

voorwendsel tegen, het sluiten van huwelijken weggenomen, doch dit heeft, bij de bestaande neigingen, tot dusver weinig gebaat.

Hoezeer in mindere mate dan bij de Boschnegers, is de lepra of melaatschheid ook bij de negerbevolking eene vaak voorkomende ziekte. Voor zoover ze zich aangeven of bekend mochten zijn, worden de aange-tasten geïsoleerd. Het etablissement Batavia, aan de Coppename, het verplegingsoord voor die ongelukkigen, voldeed tot dusver aan de eischen van eene geïsoleerde ligging. Ook aan de elephantiasis, monsterachtige

opzwellung van beenen en voeten, lijden zeer vele negers. Over 't algemeen is dit volkje zeer goedig en dom; daarbij kinderachtig gesteld op muziek en dansen. Soms ziet men een bende negers, hoofdzakelijk vrouwen en kinderen, met rythmischen danspas een straat uitkomen, en de vreemdeling vindt dit zonderling verschijnsel eerst opgelost, als hij, soms geruimen tijd later, de militaire promenade denzelfden hoek ziet omslaan, met de muziek aan 't hoofd. Met muziek en dans zou men een neger-opstand kunnen onderdrukken. Bij goede behandeling zijn de negers erkentelijk en getrouw; voor aangedane onrechtvaardigheden wreken zij zich veelal in het geniep, nu en dan door middel van de hun bekende plantaardige vergiften. Dank zij het uitstekend lager onderwijs, dat in Suriname hun verstrekt wordt, vorderen zij langzamerhand in kennis en beschaving. Hun godsdienstzin wordt door de Moravische broedergemeente (Hernhutters) en de Paters Redemptoristen aangekweekt. Toch woekert de afgodendienst in allerlei vormen en met allerlei afschuwelijke uitspattingen daaronder door.

Naast de negerbevolking heeft men in Suriname de afstammelingen van de vermenging van Europeanen met negers en van verdere kruising van rassen, de zoogenaamde kleurlingen, en bovendien de vroegere en latere immigranten, deze laatsten uit China, Madera, Barbados, Britsch-Indie en N.-O.-Indië, mede met een daarvan afstammend gekruist ras. Daarnaast heeft men er een handjevol Europeanen. Ongerekend de bij het garnizoen, de zeemacht en de koopvaardijvloot dienende personen, bedraagt het aantal gevestigde Europeanen in Suriname nog geen 700 personen.

IV.

**De kolonie Suriname. — Ambtelijke en verdere
bewoners van de hoofdstad Paramaribo.**

Het algemeen bestuur wordt er uitgeoefend door een Gouverneur, bijgestaan door een Raad van Bestuur. Het opperbestuur berust evenwel bij den Minister van Koloniën, die in alle zaken van meerder of minder aanbelang moet worden geraadpleegd: de Gouverneur moet zijne waardigheid uitoefenen „met stipte inachtneming van 's Konings bevelen.”

Intusschen vertegenwoordigt hij het soeverein gezag in de kolonie, en op grond van die hooge waardigheid zijn bij het Regeerings-reglement verschillende verbodsbepalingen en uitsluitingen voor hem gemaakt. Hij mag geen handel drijven, geen handelsvennoot zijn, geen reeder van schepen, in of op de kolonie varende, noch aandeelhouder in landbouw- of nijverheids-ondernemingen in de kolonie; ook mag hij rechtstreeks noch zijdelings deelnemen in overeenkomsten, waarbij de staat of de kolonie partij is, noch zich voor de uitvoering van zulke overeenkomsten borg stellen. Als vertegenwoordiger des Konings heeft hij het opperbevel over de zee- en landmacht in de kolonie. Hij verklaart de kolonie in staat van beleg en kan dan alle maatregelen nemen. Hij heeft het algemeen bestuur over de koloniale geldmiddelen, onder het opperbestuur der Nederlandsche Regeering. Hij heeft het soevereine recht van gratie jegens burgerlijke en militaire veroordeelden, na ingewonnen bericht van den rechter, die het vonnis wees.

Hij zorgt voor de afkondiging en uitvoering van wetten en koninklijke besluiten, doch vermag dit in

het belang der kolonie te schorsen, als hij vermeent dat 't schadelijk zou kunnen zijn. Hij geeft dan zijne zienswijze te kennen en wacht de verdere bevelen af. Koloniale ontwerp-verordeningen worden door hem bij de Koloniale Staten ingediend en na goedkeuring afgekondigd. Ook kan hij, wanneer hij door ingelaschte amendementen of anderszins bezwaren heeft, die afkondiging en vaststelling in beraad nemen. De door den Gouverneur vastgestelde koloniale verordeningen kunnen nog door den Koning, den Raad van State gehoord, worden vernietigd, wegens strijd met de wet, met een Koninklijk Besluit of met het algemeen belang van het Rijk of de Kolonie.

Door een tamelijk nauwkeurige omschrijving zijner rechten en verplichtingen bij het Surinaamsch Regeerings-reglement van 1865, (Wet van 31 Mei 1865, Staatsbl. No. 55), is een groote schrede gedaan in de goede richting. Wijselijk wordt de Gouverneur verhinderd, den despoot te spelen. Aan den anderen kant zijn hem in spoedeisende gevallen vele provisioneele maatregelen toegestaan, die bij de keuze van een zoodanig ambtenaar tot bedachtzaamheid moeten stemmen.

De Raad van Bestuur, die den Gouverneur ter zijde staat, heeft eenige gelijkvormigheid met den Raad van State. De Gouverneur is voorzitter, de Procureur-Generaal onder-voorzitter. De drie overige leden worden door den Koning benoemd, geschorst en ontslagen. Daar in Suriname het geschikte personeel niet overvloedig is, zijn de leden in dezen Raad onbezoldigd en worden er meestal hoofd-ambtenaren voor genomen, dus geheel anders dan in den Raad van State en den Raad van N. Indië.

De Gouverneur hoort den Raad van Bestuur nopens alle ontwerp-verordeningen, besluiten, en andere aangelegenheden, waaromtrent dit speciaal is bevolen, ook omtrent de zaken, waarbij hij dit ter eigen verantwoording verlangt.

De ontwerp-verordeningen worden behandeld bij de Koloniale Staten, bestaande uit 13 leden, waarvan 9 door de kiezers en 4 door den Gouverneur worden benoemd.

Den 2^{en} Dinsdag in Mei wordt jaarlijks de Statenvergadering door of namens den Gouverneur met zekere feestelijkheid geopend, à l'instar van de opening der Staten-Generaal.

De Staten onderzoeken de geloofsbriefen der nieuwgekozenen en stellen het reglement van orde vast. Hunne vergaderingen zijn openbaar. De helft der leden moet tegenwoordig zijn om een besluit te kunnen nemen. Voor het nemen van besluiten wordt volstreckte meerderheid van stemmen gevorderd. Ook deze volksvertegenwoordigers zijn als zoodanig onschendbaar.

De Gouverneur kan de vergaderingen der Staten schorsen, sluiten en ontbinden: vermag ze ook buitengewoon bijeen te roepen.

De Koloniale Staten hebben het recht van amendement niet alleen, doch ook dat van initiatief en van interpellatie; dit laatste, met de beperking dat de Gouverneur de gewenschte inlichtingen, in persoon of bij gemachtigde, kan geven, wanneer hij vermeent, dat dit geschieden kan zonder schade voor de hem toevertrouwde belangen.

De omgang tusschen Gouverneur en Staten geschiedt bij vaste formulieren, door het Regeerings-reglement

aangegeven en geheel geschoeid op de leest van de formulieren bij de Staten-Generaal in gebruik.

Aan de Kolonie is toegestaan haar eigen huishouding en financiën te regelen; — vanwege het door het Moederland te verleenen subsidie, evenwel niet dan onder de goedkeuring der Staten-Generaal. In de laatste jaren toch, sedert 1836, heeft de Kolonie ten gevolge van velerlei omstandigheden, bijdragen uit 's Rijks schatkist noodig om hare uitgaven te kunnen bestrijden. De toestand der koloniale geldmiddelen was vroeger geheel anders; verre van hulpbehoevend te zijn, zag Suriname weleer een groot deel zijner middelen in het voordeel van Nederland aangewend.

Het Rijk betaalt blijkens de Staatsbegrooting de wedde en verblijfkosten van den Gouverneur en de kosten van zee- en landmacht in de kolonie, zoodat de koloniale huishoudelijke begrooting slechts de uitgaven voor den openbaren dienst aanwijst. De Gouverneur, den Raad van Bestuur gehoord, ontwerpt de koloniale begrooting en biedt die ter goedkeuring aan de Koloniale Staten aan. Daarna wordt zij door den Gouverneur voorloopig vastgesteld en afgekondigd en aan de Regeering gezonden, met toelichting. De denitieve begrooting wordt als gezegd bij wet vastgesteld, meestal zonder of na een niet noemenswaardig debat.

De bureaux van het bestuur zijn in de onmiddellijke nabijheid van het gouvernementshuis op het Plein. Aan het einde der groote rechtsche tamarinde laan heeft men op den hoek van de Gravenstraat eerst de Secretarie, waar zich in de beneden-verdieping ook de bureaux van den Burgerlijken stand bevinden. Daarnaast het steenen gebouw, met zijn zuilenrijen en

Gouvernement en Gouvernements-Secretarie.

koket torentje met stadsklok, waar de administrateur van financiën, de koloniaal ontvanger en betaalmeester en verder een menigte comptabele ambtenaren van acht tot twee uren worden aangetroffen. Ook zijn er in den linkervleugel lokalen voor het kantongerecht en zijn griffie en voor het kabinet van den rechter-commissaris voor strafzaken, met getuigenkamers.— De rij der publieke gebouwen wordt gesloten door het sombere gebouw van het Hof van justitie. Daar zetelt genoemd collegie, met eene kleine wijziging in de samenstelling nu en dan ook dienst doende als Militair-gerechtshof voor de Ned. W. Ind. bezittingen. De rechtspraak geschiedt naar koloniale verordeningen en sedert 1 Mei 1869 ook naar een behoorlijk gecodificeerde wetgeving, geheel op de leest der Nederlandsche geschoeid: vijf wetboeken en wat dies meer zij. De terechtzittinger zijn thans openbaar, de vonnissen worden met open deuren uitgesproken en behelzen de gronden, waarop zij zijn gewezen en in strafzaken de artikelen der wet of verordening, waarop de veroordeeling berust.

Tengevolge van de codificatie kan men nu ook in Suriname zeggen dat men een *stellig* recht heeft, d. i. uitgesproken en in bepaalden vorm gebracht, en kan men weten hoe zijn rechtsvrijheden en plichten over en weer door elkaar zijn afgebakend.

De Hooge Raad der Nederlanden is rechter van appel in burgerlijke zaken, en in strafzaken kan cassatie worden aangeteekend in het belang der wet. De Koning benoemt den voorzitter, de leden en den griffier van het Hof. Het Openbaar Ministerie wordt uitgeoefend door of namens den Procureur-Generaal, eveneens door den Koning benoemd.

Koloniale verordeningen regelen de verdere inrichting en samenstelling der rechterlijke macht. Er zijn twee kantongerechten, een te Paramaribo en een te Nieuw Rotterdam, en verder zijn er omgaande rechters in de buitendistricten, van wier vonnissen men, evenals van die der kantonrechters, in appèl kan komen bij het Hof van justitie.

Daar ik thans uitsluitend het ambtelijk personeel in de stad behandel, zij hier nog aangestipt dat de Procureur-Generaal en de Agent-Generaal, tegen vergoeding van kantoorhuur, in hun eigen woning bureau houden, en dat het politiebureau zich aan den Waterkant bevindt.

Het aantal ambtenaren en ambtenaartjes op al die bureaux is overmatig groot, en de spoeling wordt voor de minderen daardoor zeer dun. Het is met dit al voor den Surinaamschen burger-jonkman, met het oog op de weinige bureaux-uren, een algemeen zeer begeerde heerlijkheid om volontair, daarna surnumerair, en eindelijk ambtenaar te mogen worden.

Behalve bij wijze van gunstbetoon wordt dikwijls ook bij wijze van reddingsplank voor dezen en genen het een of ander schraal of minder schraal bezoldigd postje gecreëerd. De beter bezoldigde ambtenaren hebben, tengevolge van de verarming, die sedert lang in Suriname valt waar te nemen, een zeker overwicht op den gang van zaken, vooral ook daar zij, door het gebrek aan geschikt personeel, nu en dan bij buitenlandsch verlof, tegen een toelage, met een of meer nevenbetrekkingen werden belast en dikwijls ook tot leden der Koloniale Staten werden gekozen of benoemd.

De stadsbewoners zijn wederom te verdeelen in de bewoners der voorsteden (Combés) en buitenbuurten,

die een zeer vrij buitenleven leiden en meestal kleine kostgronden bebouwen, en de ambtenaren, beambten, kooplieden, neringdoenden, handwerkslieden en winkeliers, die de voorname en minder voorname straten van Paramaribo bevolken. De talrijke winkeliers hebben hier een zeer eigenaardige positie. Er zijn heeren bij van opvoeding en talent, groote magazijnhouders, die op het Gouvernement en bij vele autoriteiten te gast komen, doch tevens ook verkoopters zijn in 't klein, van alle mogelijke en denkbare artikelen. Ook heeft men er tal van hokkerige winkeltjes, waarvan men hier te lande geen begrip heeft, z. g. smokkelaarswinkels, veelal van Chineezzen, Portugeezen of Negers, zóó klein, zóó smerig, dat ze hier niet de minste kans van bestaan zouden hebben. Doch de neger koopt zijn zeep, vet, zout vleesch, spek, rijst en makreel niet anders dan bij den smokkelaar uit de straat, waar hij woont.

Die smokkelaars maken gewoonlijk goede zaken: ook daarom, omdat ze steeds à contant verkoopen, terwijl bij de gewone winkeliers algemeen op crediet gekocht en slecht, althans traag, betaald wordt.

Ook enkele eigenaren en administrateurs van plantages wonen te Paramaribo. In vroegere tijden, toen de administratiën van tal van plantages in ééne hand waren, en de eigenaren zelve ook veel meer in de kolonie verbleven dan thans, was de invloed dier planters zeer groot.

De grootste helft der blanken- en kleurlingenbevolking te Paramaribo bestaat uit Joden, Hoogduitsche en Portugeesche. De meeste Europeanen zijn Nederlanders, doch er zijn ook vele Engelschen en Amerikanen. En daar velen dezer ongehuwd zijn,

vermengen zij zich gereedelijk met de inlandsche bevolking. Bij de mindere militairen en de matrozen is dit doorgaans het geval. De inlandsche huishoudsters zijn in den regel zeer trouw aan haren heer en gemaal, maar de zorg voor de jonggeborenen is, als gevolg van een en ander, zeer gering; — van daar dat, bij het betrekkelijk groot aantal geboorten, het sterftecijfer, vooral in de eerste 6 levensjaren, den aanwas der bevolking bijkans geheel neutraliseert. —

In Suriname bestaat nagenoeg geen standenverschil bij de meer gegoede bevolking. De lui zijn er onderling erg familiaar; dit neemt niet weg dat zij, met echte kleinstedschheid, dikwijls met elkaar overhoop liggen.

Het stadsleven kan te Paramaribo worden verdeeld in drie tijdkringen, van 's morgens vroeg tot 's middags, van twaalf tot vijf, en van vijf tot bedtijd. In de vroegte ontmoet men op straat meerendeels de mindere standen. Schrijver dezes, van ouds een onverbeterlijke morgenwandelaar, heeft dat verschijnsel trouwens overal, waar hij zijn ochtendwandelingen maakte, waargenomen. Het langslapen, over 't algemeen af te keuren, is dit echter in de tropen in dubbele mate, daar de avondkoelte, ten gevolge van de voortdurende verdampingen, lang niet opweegt tegen de reine frisheid van den tropischen ochtendstond.

Hoe 't zij, men ziet er de hoogere standen eerst tegen acht uur te voorschijn komen en zich naar hunne werkzaamheden begeven. Voor ambtenaren duren die werkzaamheden gewoonlijk tot 12, hoogstens tot 2 uur. Op dit warmste gedeelte van den dag, tusschen 12 en 3, wordt, zeer onpractisch, de hoofdmaaltijd gehouden, waarna men eenige uren in een hangmat of op

een matras zijn leden uitstrekt. Kooplieden, dokters, advocaten en andere niet-ambtelijke personen leveren echter het bewijs, dat die geijkte namiddagrust niet tot de noodzakelijkheden eener tropische levenswijze behoort. En de inlandsche bevolking, die er zich natuurlijk ook van spenen moet, houdt bovendien wijselijk zijn hoofdmaal na zonsondergang.

Na dit tijdstip zijn, tant soit peu, de uitspanningen aan de orde, bestaande voor den minderen man in allerlei soorten van danspartijen, zangvereeningingen en gezellige of paarsgewijze bijeenkomsten en voor enkele meergegoeden in muziek- en kaartavondjes, nu en dan eindigende met souper of bal; voor zeer velen ook in het op en neer wippen, uren lang, in een schommelstoel, of in het lanterfantien langs de slecht verlichte straten, vooral langs den Waterkant.

Op Konings (thans Koningins) verjaardag is Paramaribo van 's morgens tot in den laten avond overal in feestgewaad.

Voor 't overige is het er, wat publieke uitspanningen betreft, zeer primitief; — nu en dan een muziekuitvoering in de buitensocieteit op het Plein, een liefhebberijcomédie of een rondreizend Amerikaansch paardenspel. Men moet er zijn resources in eigen of in min of meer uitgebreiden vriendenkring zoeken. De Koninklijke W.-Indische maildienst onderhoudt een aangename en welkome communicatie met het moederland. Voor 't overige is het er dikwijls om te leeren tooveren. Gelijk overal, is ook in Suriname een zekere trek naar de stad waar te nemen; van daar dat de bevolking te Paramaribo toeneemt en in de buitendistricten daarentegen afneemt. En toch is voor den Europeaan het stadsleven in Suriname van

dien aard, dat het een ware verademing is, om eens een uitstapje naar de plantage te maken.

Ik zal den volgenden keer mijn vluchtige beschouwingen met de beschrijving van plantage-toestanden voortzetten, om ten slotte ook Curaçao in korte trekken te beschouwen en dan afscheid te nemen van de West.

V.

De kolonie Suriname. Plantage-toestanden en -bewoners.

Men kan tegenwoordig, als de omstandigheden gunstig zijn, bij het bezoeken van plantages gebruik maken van rivierstoombootjes, doch meestentijds geschiedt de reis nog op de ouderwetsche manier, per tentboot, een log vaartuig, vroeger door mij reeds beschreven. Slechts enkele, zeer nabij de stad gelegen, plantages zijn door goede communicatie-wegen daarmee verbonden. Overigens is, vooral in den regentijd, het reizen verder op, te voet of te paard, slechts bij uitzondering mogelijk. Het geijkte vervoermiddel is en blijft dus de tentboot, met 4, 6 of meer roeiers en een stuurman, die achter de houten tent staat, meestal er voorover tegen aan hangt, en met zijn voet het roer houdt.

Tengevolge van den sterken stroom wordt slechts bij gunstig getij gevaren, en als 't een verafgelegen plantage is, kan zulk een reis, door het gedurig stoppen bij het verlopen van het getij, soms dagen lang duren. In aangenaam gezelschap en met een goed gevulde provisiekist is zulk een riviertocht intus-

schen lang niet onaardig. De negers zijn uitstekende en krachtige roeiers, en ze kunnen uren achtereen aan die lange, zware riemen trekken, terwijl zij elkaar voortdurend door toepasselijke en dikwijls geestig geïmproviseerde beurtzangen tot dat zware werk aanzetten. Bij het passeeren van plantages, roepen zij hunne vrienden en vriendinnen bij name toe van waar zij komen en waar ze heen gaan, wie zij vervoeren enz., onverschillig of zij gehoord kunnen worden of niet, ook midden in den nacht. In de koele avonduren en bij helderen maneschijn is zulk een tocht een wezenlijk genot. Wanneer men slaap krijgt, biedt elke tentboot door de matrassen en kussens, waarvan de rustbanken voorzien zijn, gelegenheid tot nachtrust, onder het gelijkmatig geplas der riemen en de melankolieke refreinen der roeiers.

Tegenwoordig evenwel zal een riviervaart in Suriname vermoedelijk onder zeer weemoedige indrukken geschieden, daar vele groote en eertijds bloeiende plantages thans hoe langer hoe meer tot de verlaten gronden behooren, en slechts de treurige overblijfselen aantonen van vroeger welvaren.

De aanlegplaats eener plantage bestaat gewoonlijk in een meer of min vervallen houten steiger, bij hoog water zeer gemakkelijk, doch bij lagen waterstand dikwijls zeer lastig te bereiken. Nabij die landingsplaats, nu en dan echter ook op grooten afstand daar vandaan, heeft men het woonhuis van den Directeur, en in den omtrek daarvan de woningen der blank-officieren of veldopzichters en der arbeiders.

De twee hoofdsoorten van productie zijn tegenwoordig de suiker en de cacao. Zoowel riet- als cacao-velden zijn rondom ingepolderd door dijken, tot af-

wering van het boschwater, en doorsneden van slooten, z.g. tansen, tot afvoer van het regenwater, dat in den regentijd dagen achtereen als uit bakken wordt neergegoten, op een wijze, waarvan men zich, zonder 't te hebben bijgewoond, geen denkbeeld kan maken. De riet- en cacaoelden noemt men met den generieken naam van „grond.”

Het leven op een suikerplantage is veel bedrijviger en de veldarbeid is er veel zwaarder, dan op een cacaoplantage. Op suikerstaten moet steeds worden gewied en de uitgeregende aarde moet steeds worden aangevuld; verder is het afhouden van de rijpe rietstengels, het zoogenaamde rietkappen, een zwaar en door de scherpe stengelbladen ook een gevaarlijk werk. En wanneer nu het afgekapte riet door de vaartrens naar den suikermolen is gebracht, is tengevolge van de groote hitte der kolossale fornuizen en het, soms een week achtereen dag en nacht, razen der vele stoommachines, de suikerbereiding voor arbeiders en opzichters in dat warme klimaat een zeer afmattend werk. Tusschen enorme ijzeren cylindere worden er de rietstengels kurkdroog uitgeperst, en als dusgenaamde tras gebezigd om de ovens op te stoken. Van het verkregen rietsap wordt gedeeltelijk vloeibare stof, lika en melassie, bereid en voor de rest wordt het in de fabriek, het zoogenaamde kookhuis, in de fornuizen gezuiverden gecristalliseerd, met allerlei nuanceeringen, van de donkerbruine muscovado suiker tot de lichtgele, bijkans witte vacuum pan.

De cacao-bereiding is, daargelaten de muskietenplaag, aan zwoele schaduw verbonden, lang zoo vermoeiend niet. De cacaoboom, die de hoogte bereikt van een appelboom, draagt zoowel aan den stam als

aan de takken tal van vruchten, in vorm en in grootte aan komkommers gelijk, die rijp geworden, er geel uitzien. Er is ook een roode cacao-soort, doch deze is zeldzamer. De vruchten worden er met een sikkel afgestooten en daarna opengespleten; de cacaoboonen worden er dadelijk uitgehaald en te gisten gelegd, of zooals 't heet, te zweeten. Het hok, waar dit geschiedt, heet dan ook het zweethok. Als de cacao heeft uitgezweet, wordt zij op een vloer van tegels in de zon te drogen gelegd, terwijl een beweegbaar dak tegen mogelijke regenbuien er telkens over heen kan worden geschoven. Is alzo de cacao een product, dat, daargelaten het op loozing brengen en houden der landerijen, op zich zelf weinig moeite en werkkraft vereischt, aan den anderen kant moet men bij die cultuur veelal geduld oefenen, daar verschillende jaren verloop, eer zij noemenswaardige voordeelen afwerpt.

Terwijl nu van de vele vroegere cultures, een vorige maal door mij opgegeven, in hoofdzaak slechts de suiker en de cacao zijn overgebleven, heeft sedert 1874 een andere industrie zich in Suriname ontwikkeld, nl. de goudindustrie, voor enkelen zeer winstgevend, voor anderen daarentegen zeer ruineus. Ruim 425,000 hectaren grond zijn reeds in concessie daartoe uitgegeven en voor ruim 15 millioen guldens is er, (voor zoover bekend en belast) sedert 1874 aan goud uitgevoerd. De goudwasscherijen, waardoor het goud uit den oorspronkelijken, goudhoudenden, bodem wordt verwijderd, worden allengs verbeterd, en bij de aanwending van eenvoudiger en doelmatiger methoden zal deze industrie zich in Suriname wellicht nog aanmerkelijk gaan uitbreiden. Vele nijvere handen worden

daardoor echter aan de andere cultures onttrokken; daarbij is de arbeid in de goudvelden zeer ongezond en het zedelijk peil van beschaving wordt er blijkbaar ook niet door verheven.

De districts-bewoners staan onder het onmiddellijk dagelijksch bestuur van districts-commissarissen, die in 1863, bij de slaven-emancipatie, de vroegere Landdrosten vervingen; sedert 1873 wordt er de strafrechtspiegeling door omgaande rechters uitgeoefend. De districts-commissarissen hadden gedurende het tienjarig staatstoezicht (van 1863—1873) een zoogenaamde disciplinaire rechtsmacht, hetgeen, door de nu en dan eigenaardige opvatting van billijkheid en ook van recht, wel eens tot willekeur aanleiding gaf.

De geëmancipeerde bevolking heeft zich, om hier ter plaatse niet verder te ontwikkelen oorzaken, nagevoeg geheel aan den veldarbeid onttrokken, en van verbeterd maatschappelijk of familieleven, waartoe zij door de commissarissen volgens de bedoeling van het staatstoezicht hadden behooren te worden opgeleid, valt onder hen ook niet veel te bespeuren. Wanneer men echter de toestanden van tegenwoordig vergelijkt bij die uit den ouden slaventijd, dan zijn de plantagearbeiders er in stoffelijk en zedelijk welvaren veel op vooruitgegaan, en hebben zoowel de gecontracteerde immigranten als de daggelders thans een meer of min „menschwaardig bestaan” erlangd.

De plantageneger is zeer verschillend van den stadsneger, hij is meer het type van den echten zoutwaterneger d. w. z. van den zoodanigen, die oorspronkelijk over de zee, uit Afrika, werd aangevoerd. Bij goede voeding is hij krachtig en gespierd; de glimmend zwarte, breed gebouwde en over 't algemeen

veerkrachtige en gezonde Para-negers, mannen en vrouwen van 5 à 6 voet lengte, leveren hiervan het bewijs; de hoofdvoeding van dezen is dan ook maïs en niet als gewoonlijk de banaan; bij hen is de kindersterfte ook geringer dan elders. In hetgeen de neger met zekere voorliefde doet, toont hij dat hij fysiek veel vermag, bijv. in het boot-roeien en dansen, welke bezigheden hij, met kleine tusschenpoozen, dagen achtereen kan uithouden.

De groote vraag blijft nu: hoe zal men den weerszin tegen geregeld veldwerk, tengevolge van den vroegeren gedwongen arbeid verklaarbaar, op den duur bij den neger kunnen overwinnen. De negers zijn toch voor tropischen veldarbeid als uitgeknipt. Aan het klimaat gewend, aan het land hunner inwoning gehecht, met de Nederlandsche taal min of

Plantage-meid.

meer vertrouwd geraakt, zouden zij onwaardeerbare arbeidskrachten kunnen zijn. Naast de negers zijn tegenwoordig veelal immigranten aan den arbeid, meerendeels uit Britsch-Indië en nog enkele Chineezzen uit vroegere immigranten bezendingen, in den laatsten tijd ook Javanen. De inlandsche bevolking heeft door die aangevoerde werkkrachten, inzonderheid door de Chineezzen, ontegenzeggelijk met veel ondeugden kennis gemaakt.

De immigranten, vooral die uit Britsch-Indië, lieten in den beginne als werkkacht veel te wenschen over. Velen bleken voor veldarbeid ten eenenmale onbruikbaar. Men had te Calcutta alles aangenomen wat zich maar aanbood: hooghartige priesters van Brahma, zwakke Hindoes, barbiers, kleermakers, modderverkoopers, zelfs straatrovers en dergelijke. Men wist in Suriname niet wat men met velen van die lui zou aanvangen. Langzamerhand is het gehalte verbeterd, en bij het langzaam uitsterven der oude slavenhouders, en een ten tooneele verschijnen van het jonger geslacht van planters, zonder tradities uit dien goeden ouden tijd, is de behandeling der arbeiders aan den anderen kant er ook op vooruitgegaan.

Van de Europeanen is er in Suriname bijna niemand, die veldarbeid verricht. Een handjevol boeren, een dozijn of om die streek, treurig overblijfsel van een vroegere poging tot Europeesche kolonisatie, beoefent er den kleinen landbouw, met de noodige voorzorgen en overleg. De uitzondering bevestigt, als gewoonlijk, ook hier dus den regel, dat de cultuur van producten, uit nooddrufft, in de tropen niet aan Europeanen kan worden opgedragen.

Het plantage-leven is zeer eigenaardig, vrij en ongedwongen, en de Surinaamsche ongegeneerde gastvrijheid komt daar nog veel meer tot haar recht dan in de stad.

In den drogen tijd wordt het zeer eentonige leven van den plantage-bewoner afgewisseld door de overkomst van familie, vrienden en bekenden, die door hem te logeeren gevraagd worden of zich zelven vragen. De gastheer maakt in den regel zóó weinig omslag, dat men er niet veel bezwaar in behoeft te zien, dit laatste te doen. De gewoonte brengt mee, dat men, wanneer men althans *en famille* komt, zorgt, een welvoorzien kist met provisiën bij zich te hebben, tot aanvulling van het „magazijn” van den directeur, en dat men ook zijn eigen bediende of bedienden en zijn eigen beddegoed bij zich heeft, dit laatste als men er namelijk op gesteld is op een matras en kussens te slapen. Een hangmat wordt anders licht op de disponibele logeerkamer, dikwijls een gedeelte der vliering, aangetroffen, of anders van de rommelkamer gehaald of van een blankofficier of goeden vriend of buur geleend. De logeerkamer op een Surinaamsche plantage biedt in den regel weinig comfort aan en bestaat meestal uit een leeg vertrek, met een paar groote krammen voor een hangmat, waar nu en dan, als gezegd, bovendien een hangmat aan hangt. Dikwijls is die kamer, door het onbewoond zijn gedurende langen tijd, het rustig verblijf geworden van groote wespen (z. g. maribonsen) of van walgelijke kakkerlakken, en 's nachts ook van wat vleermuizen, doch dit zijn van die landelijke plagen, waar men zich nu eenmaal over heen moet zetten. Behalve de hangmatkrammen, met of zonder hangmat, krijgt de

logeerkamer tijdelijk dan ook een stoel en tafel, met en benevens een waschkom, die ge 's morgens vroeg kunt laten vullen, als ge niet aan een begieting buitenshuis of een rivierbad de voorkeur geeft.

Op plantage staat men gewoonlijk zeer vroeg op. Het volk gaat om zes uur met de bastiaans „den grond in”, weldra gevolgd door de blankofficiers en eindelijk ook door den directeur. Als men logé is, kan men met den directeur meegaan, of in de buurt visites gaan maken, of wel gaan visschen, jagen, paardrijden, of wat lanterfantien.

Op de plantage is alles veel duurder dan in de stad en daar de eigenaar gewoonlijk er zelf een winkel op na houdt, wordt door de noodzakelijkheid, waarin de arbeider verkeert, om in dien winkel zijn inkoop te doen, zijn loon dikwijls zwaar belast. Naast de plantage-winkels heeft men de onmisbare smokkelaarswinkeltjes, die evenals in de stad er heel wat geld weten uit te slaan.

Op sommige tijden van het jaar heeft men op plantages, vooral op cacao-plantages, dicht aan zee of aan modderbanken gelegen, de muskieten-plaag, welke alle genot van het buitenleven vergalt. Veelal komt er dan 's morgens vroeg, tot afwisseling, een bijkans onzichtbare soort dezer insecten bij, de z. g. mampiras, die als zwarte stofjes zich op de huid zetten en vurig branden.

Muskietenkleeden is een onontbeerlijk artikel voor reizigers in de tropen, vooral op de plantages; men komt anders, na een slapeloozen nacht, met een zeer opgezwollen en ontstoken gelaat te voorschijn; doch ook dit schutmiddel helpt tegen de kleine mampiras natuurlijk niets.

De muskieten zijn op plantage een ontzettende levensplaag. Zij vertoonen zich meestal tegen het vallen van den avond, doch zoo nu en dan geniet men ze den heelen dag. Bij groote zwermen komen ze aanzetten, en steken met venijnige volharding door alles heen, door boven en ondergoed, zij kruipen in het haar, in neus en ooren, in opening van boord en hemdsmouw, in broekspijp en schoen. Vooral de onderdanen moeten 't ontgelden, en wee dengenen, die geen slobkousen bij zich heeft. Waar men er een doodslaaf, zijn op het zelfde oogenblik tien plaatsvervaarders. Het is daarom geraden, eer men een plantage bezoekt, te informeeren of er bijgeval ook muskieten zijn. Het eenige middel dat ze verjaagt is de smook; het is in die dagen in de huizen dan ook bijna niet uit te houden van de smookpotten, met smeulende takkebossen, die in zulke tijden van bezoeking onder de tafel en in de hoeken der kamers bij menigte worden neergezet.

De plantagenegers, die blootsvoets gaan, en vooral de negerinnen, waarvan de meesten op plantage het bovenlijf tot onder de armen onbedekt laten, en verder slechts een doek over de borsten en een breederen strak om het middel en de bovenbeenen heen slaan, zijn er merkwaardig kalm onder. Zij — ook sommige vrouwen — rooken hun eindje pijp en slaan af en toe eenige muskieten dood, als 't te bont wordt; hun huid schijnt er evenwel beter tegen te kunnen dan die van den Europeaan. Mij is een geval bekend, dat een zeeman, die op de Nickerie-rivier aan boord van zijn schip den ganschen nacht een woedenden aanval dezer insecten te verduren had, ten einde raad in het water sprong en verdronk.

Op de muskietenplaag na, is het leven op de

Hoek Plein en Waterkant.

Surinaamsche plantages anders niet onaangenaam, vooral wanneer men zijne avonduren in gezellig samen-zijn met zijn huisgenoten of, bij niet al te geïsoleerde ligging der plantage, met zijn burens slijten kan of zich op andere gepaste wijze den tijd weet te korten. Menigeen echter, die geen familiekring bezit en zichzelf niet weet bezig te houden, zoekt in de flesch, het kaartspel of de vrouwen een afleiding, die hem later opbreekt.

Er zou nog heel wat over Surinaamsche stads- en plantage-toestanden en typen te zeggen zijn, over gezelligen omgang, gewoonten, eigenaardigheden, spreekwijzen, enz., doch het bestek van deze schets noopt mij, mijn vluchtige beschouwingen hier af te breken.

Met een laatsten blik op de stad, op Plein en Waterkant, verlaten wij thans de reede van Paramaribo, brengen een afscheidsgroet aan Suriname en zetten koers naar de zuster-kolonie Curaçao.

VI.

Curaçao en onderhoorigheden.

Het eiland Curaçao, aan alle kanten door vrij hooge rotsen omgeven, ligt ter zijde van den mond der golf van Venezuela, 12 mijlen ongeveer van de kust van Terra firma. Het behoort tot de kleine Antillen en met Bonaire en Aruba tot de eilanden onder den wind; behalve deze twee telt het nog de eilanden St. Eustatius, Saba en het Nederlansch gedeelte van St. Martin, (het overige is Fransch) tot zijne onderhoorigheden; nabij St. Thomas gelegen, behooren deze laatste tot

de bovenwindsche eilanden. Het getal inwoners ~~dezer~~ Nederlandsche kolonie wordt geschat op 50.000, ~~waarv~~ van op het eiland Curaçao alleen 24.000, en verder op Bonaire 5000, Aruba 7000, St. Martin 5000, St. Eustatius en Saba elk 2500.

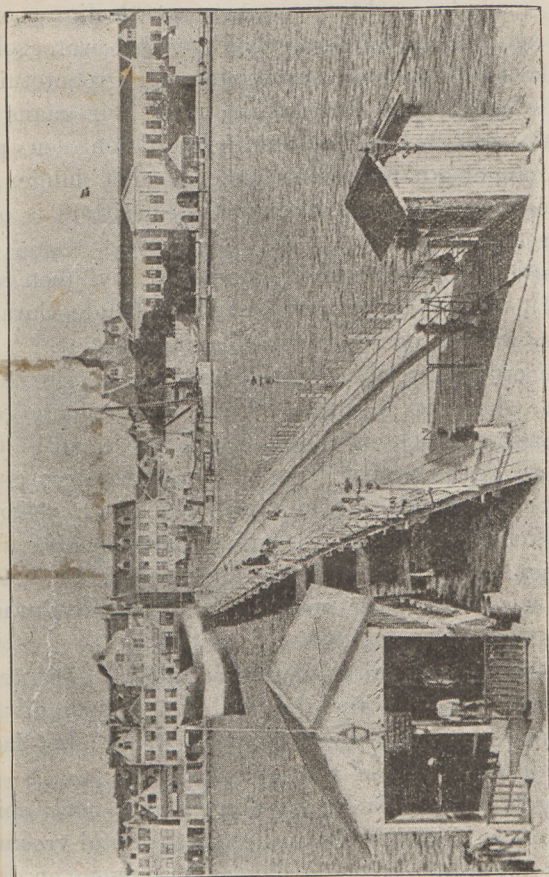
Curaçao ligt niet zoo dicht bij Suriname als men zich dit gewoonlijk voorstelt. Van Paramaribo naar Curaçao duurt de zeereis, per stoomboot langs Demerary of Georgetown, de hoofdstad van Engelsch Guyana, en verder langs het eiland Trinidad en langs Porte Cabello, nog ongeveer een week.

Het gezicht op de stad is bij aankomst zeer schoon. Vooral het binnenkomen is eenig. Aan beide zijden van de haven ligt de stad, zoodat men als 'tware uit volle zee dadelijk tusschen de huizen door stooft. De haven van Curaçao is prachtig. Jaarlijks wordt deze dan ook, behalve door de kustschoeners, door 3 à 400 stoomschepen bezocht, daar de transitohandel de hoofdadere van Curaçao's bestaan, zeer levendig is.

De haven is niet breed, maar zeer diep en lang: zij verdeelt de stad in twee deelen, aan den eenen kant ligt de Willemstad, met het Gouvernemenshôtel, en het Fort, waarin de Gouvernemensbureaux, het postkantoor, de officierswoningen, de protestantsche kerk enz.; verder de wijken Pietermaai en Schaarloo; — aan de overzijde ligt Otrabanda of Spaansche zijde. Men moest vroeger de haven met pontjes overvaren, doch sedert 1888 is daar een fraaie schipbrug, de Koningin Emma-brug, die met stoom geopend en gesloten wordt. Aan de havenkaden kunnen de diepstgaande schepen lossen. Uit de haven komt men in het Schottegat, de zeer breede en tevens zeer diepe reede, voor het ten anker liggen van oorlogsschepen bestemde

Op Curaçao zijn verschillende doch niet zeer hooge bergen, onder welke de Tafelberg, bij de oostpunt, om

Gouvernements-huis.

Koningin Emma-brug.

zijn platten vorm zoo genoemd, de Ronde Klip en de Gaiene Berg de meest bekende zijn.

Is de transitohandel de hoofdbron van Curaçao's welvaren, vroeger was ook de handel in regenwater tengevolge van de langdurige droogten, van soms negen maanden achtereen, zeer voordeelig voor de eigenaren van groote regenbakken; het watergebrek gold hoofdzakelijk de besproeiing der groentetuinen, doch in de laatste jaren is, een half uur gaans van de stad, een artesische put geboord en een prise d'eau aangelegd, waardoor men er niet langer aan de hooge eischen van de regenbak-bezitters is overgeleverd.

Curaçao produceert maïs, aloë, divi divi (een soort looistof), pinda (apennoten) en de bekende Curaçao-oranjes, waarin een levendige handel bestaat.

Deze oranjes worden ook elders, bijv. in Suriname, geteeld, doch op Curaçao schijnt deze vrucht, gelijk meer andere vruchten, als de manja, de sapatille enz., 't best te gedijen. Uit de schil van de Curaçao-oranje wordt de bekende likeur van dien naam gestookt, veelal in Venezuela; op Curaçao zijn slechts enkele stokerijen, en wel in sommige apotheken. Er bestaat alweer natuurlijk meer vervalschte dan echte Curaçao-likeur.

Het eiland ligt buiten den orkaangordel. Dit neemt niet weg, dat van tijd tot tijd een orkaan uit den koers raakt en ook over Curaçao strijkt; het laatst geschiedde dit vijftien jaar geleden.

De gele koorts is er niet endemisch noch epidemisch, doch tengevolge van het groot aantal vreemdelingen, die er uit vreemde havens aankomen en doortrekken, zijn er zeer dikwijls sporadische gevallen. Het quarantaine-etablissement, dat zooveel mogelijk daartegen waakt, is, in tegenstelling van dat in Suriname

name, zeer goed gelegen, benedenwinds, ten Z.O. van de stad, en doelmatig ingericht. De quarantaine-maatregelen zijn er ook uitstekend en worden scherp toegepast.

Zware regenbuien, na maandenlange droogte, brengen dikwijls een algemeene hevige verkoudheid te weeg. Voor 't overige tempert een flinke, frissche zeebries, veelal uit het N.-O., bij voortduring de verschroeiende warmte, die wel eens tot over de 100° F. stijgt. Curaçao heet dan ook met recht benedenwindsch. Ontegenzeggelijk is het er door de droge, met zoutdeelen bezwangerde lucht veel gezonder dan in Suriname. Diezelfde luchtgesteldheid is oorzaak van de weinige brandbaarheid van anders zeer licht ontvlambare stoffen; er is dan ook van brand zelden

sprake.

De straten van Curaçao vormen soms een groote tegenstelling met die van Paramaribo. De hoofdstraten zijn er wel ruim en breed, doch men heeft er in de binnenstad ook veel stegen, op ziju Spaansch gebouwd, zóó nauw, dat men zich in de oude binnenstad van Napels of Venetië waant.

De bovengenoemde zeezoutzure gesteldheid der lucht, het gebrek aan groote bosschen, de smalheid van het eiland en zijne ligging nabij de vaste kust, maken de jaargetijden zeer ongeregeld, en zijn oorzaak van de ongenoegzaamheid van den regenval.

Van regentijd, gelijk in Suriname, is hier geen sprake. De regenvalgen vallen daarbij zeer ongelijk en verdeelen zich ook ongelijkmatig, zoodat het op ééne plek soms stortregent en een eindje verder droog is.

De huizen op Curacao zijn op dezelfde wijze ge

bouwd als in Europa, met schuine daken en gevels; ze zijn van klipsteen, meestal voor en ook op zijde van open galerijen voorzien. De straten zijn geplaveid.

Behalve de hoofdstad met hare voorsteden vindt men op het eiland nog de z. g. divisies: de Middell-, Oost- en Westdivisie. De Middeldivisie bestaat uit verscheidene kleine plantages, liever gezegd groote tuinen, van waterputten voorzien en ook van cocos-, oranje- en andere vruchtboomen. In de Oost-divisie zijn de tuinen grooter, en zijn er vele savannes, in regentijden met goede weiden voor hoorn- en kleinvee. De West-divisie bevat eveneens goede weiden voor het vee. Er zijn daar groote schapen- en geitenfokkerijen en hoornvee.

Daar heeft men ook de z. g. „zoutpannen”, een eenvoudige, natuurlijke, zeer zuivere zontbereiding, door het afdammen in baaien van het zee-water, hetwelk vervolgens langzaam in de zon verdampt, en het zoodoende verkregen zout is vast, wit en zeer kristalachtig, droog en goed van smaak. Men kan op deze wijze zooveel zout bereiden als men maar wil. Het is er dan ook in overvloed; het wordt in de zoutpannen opgestapeld en verscheept met schoeners, die daar komen laden.

De volksvoeding, maïs, geeft aan de inlandsche bevolking op Curaçao een gezonder, krachtiger en levendiger voorkomen dan in Suriname. Haar hoofdvoedsel bestaat verder uit gedroogde visch en geitenvleesch. De toename der bevolking is, over een tijdvak van dertig jaren berekend, aanmerkelijk grooter dan in Suriname. Bij langdurige droogte is er evenwel dikwijls gebrek aan maïs en moet deze uit Venezuela worden aangevoerd. De Curaçaosche negerbevolking is opgeruimd,

goedhartig en vredelievend, heeft geen andere ondeugden dan een bijzondere voorliefde voor sterken drank en voor heidensche dansen, uit Afrika afkomstig, vooral voor den zoogenaamden tamboerdans, een soort van

Inlandsche vrouw.

cancan, met wel lustige lichaams wendingen. De danslust, liever gezegd danswoede, en de neiging tot sterken drank (gepeperde rum) is bij hoog en laag trouwens over 't algemeen sterk ontwikkeld.

Men vindt er geen apen noch wilde dieren, omdat er geen groote bosschen zijn: alleen wat reebokken en wilde konijnen. Ezels, honden, katten en schildpadden daarentegen in

overvloed. De vroeger bekende Curaçaosche paardjes, klein van stuk, doch ongelooflijk vlug en taai, zoodat zij zonder voeder en water en ook zonder rust verscheidene uren achtereen kunnen draven, zijn allengs uitgestorven; soortgelijke paardjes worden nu veelal uit Venezuela aangevoerd.

De flora en de fauna zijn er niet noemenswaard. De bloemen zijn zelfs zóó schaarsch, dat er geen honigbijen worden aangetroffen. Van de lastige insecten heeft men er, evenals in Suriname, den kakkerlak, den duizendpoot en ook vele soorten van spinnen en mieren. De muskietenplaag is er evenwel vermoedelijk onbekend, bij gebreke van houtgewas of brak water.

Vroeger werd op Curaçao indigo, katoen en cacao geteeld; thans bepaalt zich de cultuur, als gezegd, tot het Indiaansche koren of de kleine maïs, en de Turksche tarwe of de groote maïs. In September of October gepland, worden ze in Maart ingeogst. De sprinkhanen richten soms groote verwoestingen aan onder dit gewas. Er groeit een soort grove tabak met groote bladen, doch de bekende lange Curaçaosche sigaren en de Curaçaosche snuif worden van Spaansche tabak gemaakt.

Plantages zooals in Suriname heeft men er niet, alleen vruchtentuinen, veekorallen en zoutpannen. De slavenarbeid, vóór 1 Juli 1863, was dan ook lang niet zoo zwaar als in Suriname en de arbeiders-quaestie is daar gelukkig ook onbekend.

De taal, die het volk spreekt, heet Papiament, een mengelmoesje van Spaansch, Hollandsch en Indiaansch, en in tegenstelling van het min of meer melodieuze Neger-Engelsch, dat in Suriname gesproken wordt, zeer leelijk en schel, zonder buiging en met hevige keelgeluiden. Het Hollandsch wordt zelfs onder de meer gegoede standen minder gesproken dan in Suriname.

De levensregel is er anders gezonder en geregelder. Te 12 uren gebruikt men een soort van lunch. De

hoofdmaaltijd heeft ten 7 uur plaats, na zonsondergang, en niet op 't heetst van den dag. Ook is de namiddagslaap van 2—4 daar zoo goed als onbekend; men bepaalt zich tot een siesta van een half uur.

Op Bonaire en Aruba zijn veel geitenfokkerijen, op Bonaire zeer veel ezels en een groote zoutfabricage. Op Aruba vindt men onder de arbeiders het Indiaansche ras. Velen vonden op dit eiland van 1880 tot 1892 werk in de phosphaat-ontginning eener maatschappij, die in die jaren groote winsten maakte, maar in den laatsten tijd door de daling van den prijs dezer meststof weinig meer te doen geeft. Bij langdurige droogte vinden de arbeiders van Bonaire en Aruba werk en verdienste in Venezuela en op de plantages aldaar.

Het eiland Saba rijst in den vorm van een suikerbrood uit zee en bestaat midden-bergs en benedenbergs uit een aardig dorpje; er worden uitstekende aardappelen geteeld.

Curacao is, wat de uitgaven voor zijn huishouding betreft, sedert 1882 van het moederland onafhankelijk. Slechts de kosten der defensie en het tractement van den Gouverneur komen op de Staatsbegrooting voor. Doch het is reeds de vraag of zij bij het achteruitgaan der phosphaat-ondernemingen op Aruba en het inkrimpen der daaraan verbonden concessie- en uitvoerrechten op den duur er in zal slagen zich zonder subsidie te bedruipen.

De Gouverneur wordt in het bestuur der Kolonie ter zijde gestaan door den Kolonialen Raad, bestaande uit dertien leden, evenals de Koloniale Staten in Suriname.

De Gouverneur is hier evenwel Voorzitter van dien

Raad en de Procureur-Generaal onder-Voorzitter. Deze laatste neemt in den regel het voorzitterschap waar. De Gouverneur heeft overigens gelijke bevoegdheden, rechten en verplichtingen als die van Suriname. Op Curaçao bestaat het kiesrecht evenwel nog niet. Bij vacature draagt de Koloniale Raad zelf een tweetal voor, waarop de Koninklijke benoeming volgt. Op dezelfde wijze als in Suriname worden ontwerp-verordeningen aan den Kolonialen Raad aangeboden en verder afgewerkt.

De rechtsmacht berust op Curaçao bij het Hof van justitie en het kantongerecht. Op elk der onderhorige eilanden is mede een kantongerecht, met appèl op het Hof. De rechtsbedeeling op die onderhorige eilanden is bedroevend, omdat de kantonrechters en griffiers slechts geringe toelagen genieten en uit de ingezetenen moeten worden gekozen. Een ommegeand rechter op Curaçao voor Aruba en Bonaire en een op St. Martin, voor dat eiland, St. Eustatius en Saba, zou zonder groote kosten den toestand zeer kunnen verbeteren.

Wat men bij de rechtspleging te weinig heeft, heeft men bij de administratie te veel. Elk der onderhorige eilanden, zoowel beneden- als bovenwindsche, heeft n.l. een gezaghebber, onder het oppertoezicht van den Gouverneur van Curaçao, terwijl men, wat de bovenwindsche eilanden betreft, m.i. zeer goed kon volstaan met één gezaghebber, gevestigd op St. Martin, en adjuncten op Saba en St. Eustatius.

De landraad of gemeenteraad, van 3 à 4 leden, wordt op de onderhorige eilanden door het volk uit de ingezetenen gekozen, en maakt politie-verordeningen, onder sanctioneering van den Gouverneur.

In 1885 is het onderwijs gereorganiseerd en zijn op Pietermaai voor jongens en meisjes flinke schoolgebouwen en gymnastieklokalen opgericht. Het onderwijs is in R. Katholieke handen. De onderwijzers en onderwijzeressen uit Nederland zijn meest voorzien van hoofdakke en de akte voor Fransch, Duitsch, Engelsch en wiskunde. Behalve lager onderwijs is er ook middelbaar, gelijk het op de hoogere burgerscholen met driejarigen cursus gegeven wordt.

En nu zou ik wel op deze wijze met allerlei bijzonderheden kunnen voortgaan, doch er is een grens aan alle dingen, inzonderheid aan vluchtige beschouwingen als deze.

Ik eindig deze schetsen met de hoop dat men, met kalme staatsmanswijsheid en plichtmatig onderzoek van de toestanden, zoowel voor Suriname als voor Curaçao in de toekomst middelen moge beramen en uitvoeren, die tot wezenlijk en blijvend heil dier koloniën zelve, en niet slechts tot het in staat van meerdere tevredenheid brengen van een kleine bevoorrechte klasse aldaar, mogen leiden!

NASCHRIFT.

De uitgevers hebben het alleszins loffelijk doel, om deze in populairen vorm geschreven artikelen door den brochure-vorm ook populair te *maken* en daardoor meerder bekendheid te verschaffen aan onze „West”.

Had ik op dien grond tegen deze uitgaaf geen bedenking, ik verzoek toch, bij de beoordeeling van deze bijdragen wel te willen bedenken, dat mijn oorspronkelijke bedoeling geweest is, om, voor zoover ik nu en dan wat tijd beschikbaar had, eenige luchtige en oppervlakkige praatjes ten beste te geven. De titel „Een en ander” toont genoegzaam aan, dat ik geen volledige beschrijving van land en volk heb beoogd, doch ingevolge het aanzoek van de uitgevers der *Wereldkroniek*, slechts een vluchtige kennismaking met de W.-Indische Kolonies in de hand heb willen werken. Wanneer ik had kunnen vermoeden, dat na mijn „*imprimatur*” de revisie ook direct in een blijvende brochure-vorm zou zijn omgezet, dan zou ik hier en daar wel wat meer in bijzonderheden hebben uitgewijd.

Doch aan den anderen kant geloof ik, dat door

een ongewijzigde, beknopte uitgaaf het vooropgestelde
doel, kennismeming door het groote publiek, te eerder
zal worden bereikt.

Het boekje heeft derhalve een inderdaad praktische,
actueele strekking. En ik hoop van harte, dat deze
uitgave van de ondernemende firma, waarbij alle
politieke en abstracte beschouwingen door mij ver-
meden zijn, iets moge bijdragen tot vermeerdering
der kennis van onze West en tot bevordering der
belangen van moederland en koloniën.

W E S E N H A G E N .

's Gravenhage, Maart 1896.

VERBETERING.

Op Pag. 10 regel 14 van onderen komt voor: Het Hôtel van den Gouverneur „het Gouvernement” is daarentegen van hout.

Men gelieve hiervoor te lezen:

Het Hôtel van den Gouverneur „het Gouvernement” is daarentegen slechts tot de eerste balklaag van steen, verder van hout.

